

IQTISODIY XAVFSILIKNI TA’MINLASHNING HUQUQIY VA SIYOSIY ASOSLARI

Toshpulotov Xayyotbek Otamurod o‘g‘li

TDTrU talabasi

Bozor iqtisodiyoti sharoitida inson va uning manfaatlariga tahdidlar mavjud bo‘lib, ular quyidagi guruhlariga bo‘linadi:

- tabiiy tavsifdagi tahdidlar;
- tashqi iqtisodiy tizimlar tahdidi;
- ichki ijtimoiy tizimda vujudga keladigan tahdidlar;
- shaxsning o‘z oldiga noto‘g‘ri maqsadlarni qo‘yishi oqibatida ro‘y beradigan tahdidlar.

Inson xavfsizligiga tahdidlar ekologiyaning buzilishi yoki tabiiy ofatlar, tabiat injiqliklari, yuqumli kasalliklar, jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozlari, turli davlatlar hamda ular bilan hamkorlik qiluvchi siyosiy va ijtimoiy tashqi kuchlar o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarning kuchsizlanishi va qisqarishi, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish sur‘atlarining jamiyat ehtiyojlari o‘rishiga nisbatan keskin orqada qolishi, mintaq va hududlar rivojlanishidagi nomutanosiblik, bozor konyunkturasining o‘zgaruvchanligi, inflyatsiyaning kuchayishi, raqobat kurashi, shaxsning o‘z oldiga real hayotga va uning istiqbollari nisbatan noto‘g‘ri maqsadlarni qo‘yishi, jamiyatda urbanizatsiya jarayonlarining urbanizatsiya jarayonlarining keskinlashishi tufayli paydo bo‘ladi.

Iqtisodiy tajovuz, zo‘ravonlik shaxsga nisbatan bo‘ladigan tahdidlar ichida alohida xususiyatga ega. Zo‘ravonlik ma‘lum kishilar guruhi yoki shaxsning boshqasiga nisbatan iqtisodiy yoki siyosiy hukmronlik qilish, mol-mulki va sarmoyasini qo‘lga kiritish maqsadida qiladigan tajovuzi hamda jismoniy yoki psixologik ta‘sir etishga urinishi hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida shaxsga ishsizlik, inflyatsiya, raqobat kurashida bankrot, bo‘lish xavfi tahdid soladi.

Shaxsiy manfaatlar va xavfsizligiga tahdidlar hamda xavf-xatarlarni yengib o‘tish, o‘zining xavfsizligini ta‘minlashi uchun insonda sabr-toqat, harakatchanlik va faollik kabi sifatlar mujassam bo‘lmog‘i kerak.

Mamlakatda vaqtincha ishsiz qolganlar, kam ta‘minlangan aholi guruhlarini aniq yo‘naltirilgan ijtimoiy himoyalash tizimi samaradorligining o‘shishi, muhtoj kishilarni moddiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash, xalq tomonidan an‘ana sifatida qabul qilingan adolat tamoyillariga qat‘iy rioya etilishi kishilarda sabr-toqat va chidamlilikni kuchaytiradi hamda ularning ijtimoiy-iqtisodiy ahvolini yaxshilashga imkoniyat yaratadi.

Faollik shaxsning o'z maqsadi yo'lida, shijoat, tashabbuskorlik bilan faoliyat ko'rsatishga shayligini ifodalaydi. Shaxs faollik ko'rsatishi uchun ma'lum bilim, malaka va ko'nikma, mahorat va tajribaga ega bo'lishi hamda o'zgaruvchan iqtisodiy vaziyat va jarayonlarda yuqori samara bilan mehnat qilishi lozim bo'ladi. Faollik tufayli shaxs ishlab chiqarish jarayonlarida yuzaga keladigan muammolarni hal qilishning samarali vosita, usul va yo'llarini izlab topish hamda qo'llash orqali ijobiy natijalarga erishadi. Kishilarning mehnat, tadbirkorlik faolligini oshirish uchun ularni unumli faol mehnatga undovchi motivatsiyani shakllantirish lozim bo'ladi.

Motivatsiya shaxsiy, guruhviy va jamoatchilik maqsadlariga erishish uchun inson xulqiga ta'sir ko'rsatishdir. Motivatsiya shakllari va usullarini tanlashda insonlarning harakatlariga asos bo'luvchi sababni inobatga olish zarur. Mazkur omillar sifatida ijtimoiy muhit, rag'batlar yoki barqaror ehtiyoj va manfaatlar maydonga chiqadi. Ehtiyoj shaxsning yashashi va o'zini o'zi saqlashi uchun zarur bo'ladigan vosita va hart-sharoitlarni yaratish to'g'risida g'amxo'rlik qilishi, yashash muhiti bilan barqaror muvozanatni saqlashga intilishidir. Ehtiyojlar pog'onasini amerikalik olim A.Maslou muvaffaqiyatli tarzda ishlab chiqqan:

- odamlarning oziq-ovqat, kiyim-bosh, uy-joy, dam olish va hokazolarga bo'lgan ehtiyojlari;

- ekzistensial ehtiyojlar-ertangi kunga ishonch, hayot faoliyatining barqaror shart-sharoitlari, mehnat sohasida esa- kafolatlangan ish bilan bandlik, sug'urtalanish va h.k.;

- jamoaga mansublikni his qilish, boshqalar to'g'risida g'amxo'rlik qilish bilan birgalikda, o'ziga e'tibor berilishiga va hamkorlikdagi mehnat faoliyatida ishtirok etishga bo'lgan ijtimoiy ehtiyojlar;

- qadr-qimmatning e'tirof qilinishi, xizmat sohasida lavozim oshishi, jamiyatda maqomi, nufuzi ortishiga, tan olinishi va munosib baholanishiga bo'lgan ehtiyoj;

- shaxsiy, ma'naviy ehtiyojlar o'zining ijod orqali faollashuvi, o'zini namoyon qila olishida ifodalanadi.

Maslou ehtiyojlarning dastlabki ikki turini boshlang'ich, qolgan uchtasini ikkilamchu ehtiyojlar deb atagan. Shuningdek, ehtiyojlarning ortish jarayoni birlamchi (quyi), ikkilamchi (yuqori) ehtiyojlar bilan almashinuvi sifatida namoyon bo'ladi.

Shu bois, inson manfaatlarini ro'yobga chiqarish va xavfsizligini ta'minlash uchun davlat ijtimoiy siyosati quyidagilarga yo'naltiriladi:

- fuqarolarning erkin iqtisodiy faoliyat, tadbirkorlik va mehnat, kasb-hunar turlari va sohalarini erkin tanlash kabi konstitutsiyaviy huquqlarini ta'minlash;

- jamiyatda aholining tor doirada tabaqalarga ajralishiga, ularning daromadlari o'rtasidagi farqning kattalashib ketishiga yo'l qo'ymaslik chora-tadbirlarini ko'rish;

- ijtimoiy nizolarni keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan darajada ishsizlik va inflyatsiyaning o'sib ketishi oldini olish;

- ka'm ta'minlangan aholini maqsadli va manzilli ijtimoiy himoya qilish va qo'llab-quvvatlashning samarali mexanizmini muntazam takomillashtirib borish;

- aholining ijtimoiy xizmatlarga (ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy sug'urta) bo'lgan zarur ehtiyojini qondirish;

- mehnat motivatsiyasining kuchli mexanizmini qo'llash, aholining iqtisodiy faolligini oshirish uchun sharoitlar yaratish.

Har bir shaxs o'zining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash uchun bilim, kasb-malaka darajasini muntazam oshirib borishi, salomatligini saqlash uchun jismoniy jihatdan chiniqishi, madaniy saviyasi va ma'naviyatini o'stirishi, huquqiy bilim va madaniyatini oshirib borishi, shuningdek, moddiy sharoitlarini yaxshilashi, o'zini turli nohush holatlarga olib kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlardan iloji boricha saqlashi maqsadga muvofiqdir.

REFERENCES

1.Бехзоджон Куролович Маликов ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДАГИ МУАММОЛАР // Academic research in educational sciences. 2021. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zbekistonda-davlat-hizmatini-tartibga-solishdagi-muammolar> (дата обращения: 20.12.2022).

2.Маликов, Б. Қ. (2021). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ДОИР СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИ. Scientific progress, 1(4), 207-212.

3.Маликов, Б. Қ., & Икромов, Д. Р. Ў. (2022). ШАРҚ ТАЪЛИМОТИДА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 483-487.

4.Маликов, Б. К. (2021). ЁШЛАРНИ САЛБИЙ МАФКУРАВИЙ ТАХДИДЛАРДАН ХДМОЯ КИЛИШ-ДАЁТИЙ ЗАРУРИЯТ YANGI O'ZBEKISTONDA ILM-FAN VA TA'LIM ILMIY-METODIK JURNALI. ISSUE, 1(1), 202-206.

5.Маликов, Б. Қ., & Абдураимов, О. К. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ БАРКАМОЛЛИК ВА МАЪНАВИЯТ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 449-453.

6.Маликов, Б. Қ., & Дехқонбоев, Ш. Б. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ ХУҚУҚИЙ ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 462-466.

Маликов, Б. Қ., & Эшқурбонов, А. И. Ў. (2022). АДОЛАТЛИ ЖАМИЯТДА ОДИЛ СУД СИФАТИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 467-472.

7.Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, Б. К. Ў. (2022). ЎЗБЕКИСТОН КОНСТИТУЦИЯСИДА ИНСОН ВА ТАБИАТ ҚАДРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 473-478.

8.Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, С. К. Ў. (2022). ИСЛОМ КАРИМОВ АСАРЛАРИДА КОНСТИТУЦИЯ ВА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 479-482.

9.Маликов, Б. Қ., & Болиева, Н. Қ. Қ. (2022). ХУҚУҚИЙ НИГИЛИЗМНИНГ ИЖТИМОЙ ХАВФИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 458-461.

10.Маликов, Б. Қ., & Бўриев, З. Б. Ў. (2022). ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ХУҚУҚИЙ ОНГНИНГ АҲАМИЯТИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 454-457.

11.Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Х., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. World scientific research journal, 8(1), 102-108.

12. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Х., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнйезов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10), 376-386.

13. Джуманиёз Раматов, Розигуль Умарова, Рашид Баратов, Миршод Хасанов, Сирож Султонов, Файзулла Кушаков ПРОБЛЕМЫ ВЛИЯНИЯ ИСЛАМА НА ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЗНАНИЯ // Академические исследования в области педагогических наук. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-of-influence-of-islam-on-coding-transformation> (дата обращения: 31.01.2023).

14. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Х., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. World scientific research journal, 9(2), 37-42.

15.Bakhtiyarova, Y. M. (2022). RELATION OF COMPARATIVE STYLISTICS WITH TRANSLATION THEORY.

16. Saydivaliyeva, B. S. (2021). ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL SIGNIFICANT QUALITIES. Экономика и социум, (3-1), 273-277. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45770178>

17.Mustaeva, G. S., Saidivalieva, B. S., & Ataeva, G. B. (2022, June).

Features of professional vocabulary and its difference from terms. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 060017). AIP Publishing LLC.

18.Nosirov R. A. EDUCATIONAL PROBLEMS IN THE HISTORY OF CENTRAL ASIA //Innovative Technologica: Methodical Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 04. – С. 82-85.